

МУСА ЖӘЛИЛ

МОАБИ

ДӘФТӘРЛӘР

Эзлэнү эшенен темасы:
Муса Жәлилнен —
«Моабит дэфтәре»

Проектның максаты:

Муса Жәлилнең “Моабит дәфтәрләре” циклын өйрәнү .

Бурьчлар

- ✓ **Муса Жәлилнең тормыш юлына, “Моабит дәфтәрләре” циклының тарихына күзәтү ясау;**
- ✓ **Укучыларда Татарстан Республикасы территориясендә яшәүче халыкларның рухи мирасын өйрәнүгә кызыксыну уяту;**
- ✓ **Муса Жәлил ижатын һәм аңа бәйләп хәзерге заман әдипләренең ижатын тирәнтен өйрәнү, пропагандалау;**

Проектның актуальлелеге:

- Халкыбызның тарихы, мәдәнияте, милли үзенчәлекләре белән кызыксынуда ;
- Балаларда патриотик хисләр, Татарстанда һәм Рәсәйдә яшәүче башка милләт халыкларына карата толерантлык тәрбияләүдә.

Эзләнү эшенең
тикшерү объекты –
Муса Жәлилнең
“Моабит дәфтәрләре”
ЦИКЛЫ
тикшерү предмети –
“Моабит дәфтәрләренең
үзенчәлеге”

Эшненц этаплары:

- 1. Эшненц планын төзү;**
- 2. Эзләнү темасы буенча мәгълүматлар жыю һәм эшкәртү;**
- 3. Эзләнү эше темасы буенча класс сәгатендә, дәресләрдә, класстан тыш чараларда чыгыш ясау, конкурста катнашу.**

Исеме: Муса

Фамилиясе: Жәлилов

Әтисенең исеме: Мостафа

Туган урыны: Оренбург губернасы

Мостафа авылы

**Муса Жәлилнең
туган авылы**

**Муса алты яшеннән
авыл мәктәбенә укырга керә,
гаилә шәһәргә күчкәч, укуын
“Хөсәения” мәдрәсәсендә дәвам
иттерә.**

Ул гасырлар буе балкып торыр

1945 елның маенда совет гаскәрләре фашистларның башкаласы Берлинны алды. Шундагы Моабит төрмәсендә сакчылар да, тоткыннар да калмаган иде инде. Сугышчыларның берсе бушап калган төрмә ишек алдында йомарланып, таушалып беткән кәгазь кисәгенә игътибар итә. Анда таныш рус хәрәфләре белән нәрсәдер язылган була. Солдат кәгазьне алып, тигезли дә ниндидер немец китабыннан ертып алынган бер биткә язылган тубәндәге юлларны укый: “Мин танылган татар язучысы Муса Жәлил. Мине Моабит төрмәсенә яптылар, политик яктан гаепләделәр һәм, ихтимал, тиздән атарлар. Әгәр бу язу безнең кешеләрдән берәрсенең кулына эләксә, минем иптәшләремә – Мәскәү язучыларына миннән сәлам тапшырсын”.

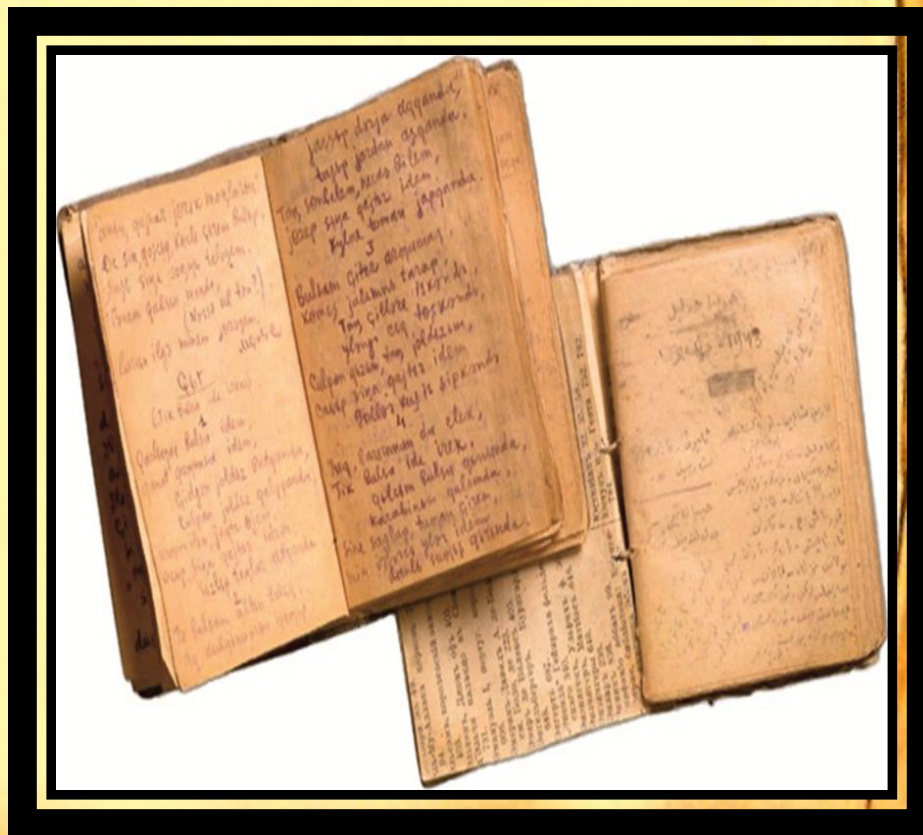
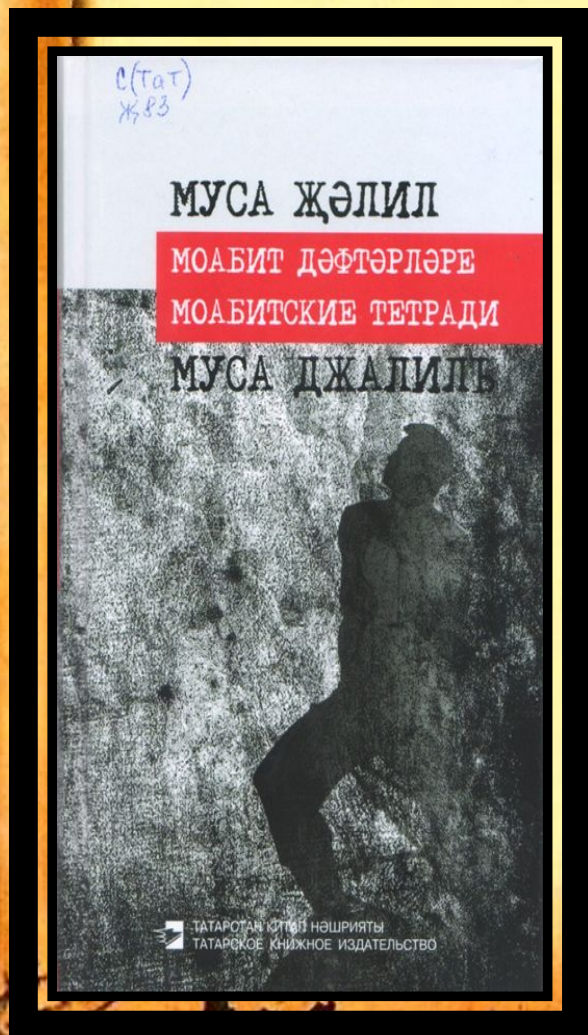
Аннары шагыйрь соңгы сәламен жибәргән язучыларның фамилияләрен санап китә (алар арасында Александр Фадеевның фамилиясе дә бар) һәм семьясының адресын күрсәтә.

Татар шагыйренең батырлыгы турында беренче хәбәр илебезгә энә шулай килеп житә.

«Моабит дэфтәре» (Moabit dəftəre, [рус. Моабитская тетрадь](#)) — татар шагыйре [Муса Жәлилнен Берлиннын Моабит төрмәсендә](#) тоткынлыкта язылган шигырьләр

ЦИКЛЫ

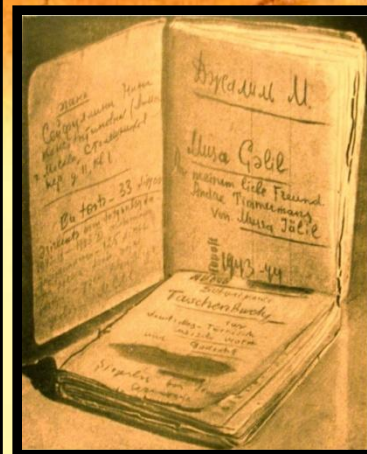
Моабит дәфтәрләре” - шартлы исем. Ул исемне М.Жәлил үзе куймаган. Моабит төрмәсендә дәфтәрләргә теркәлүеннән һәм байтагының төрмәдә ижат ителүеннән чыгып, шигырьләре туган илгә кайткач шул исем белән атала башлый.

Шагыйрьнең фашист тоткынлыгындагы батырлыгы турында иң элек шушы шигырьләре сөйләде.

Дәфтәрләргә шагыйрьнең төрле хәләттә һәм әсирлекнең төрле шартларында ижат иткән әсәрләле теркәлгән. Аларда төрле темалар, мотивлар бар, үзе кичергән фажигале, аяныч тормышы сурәтләнә “Кичер илем”, “Ирек”, “Кошчык” шигырьләре. Шигырьләре әсирләрдә фашистларга нәфрәт хисе тәрбияли, көрәшкә дәрт-көч уята.

Туган илгә М.Жәлилнең 2 дәфтәре кайтты. Бу дәфтәрләрнең язмышы гыйбрәтле. Беренче дәфтәре катлаулы юллар аша Казанга 1946 елда кайтып житә. Дәфтәрне жәлилләр утырган төрмәдән 1944 елның февралендә алып чыгалар, Франциягә аны Габбас Шәрипов алып килә, ул шигырьләр югалмый. Аларны эсир Нигъмәт Терегулов каршылык хәрәкәтендә кайнашкан француз партизанкасы Мария Дубизога сакларга тапшыра. 1946 елда Нигъмәт Терегулов Жәлил шигырьләрен Татарстан язучылар союзына тапшыра. Икенче дәфтәре дә катлаулы һәм авыр юл үтә. Анысын Бельгиялеләр саклап кала. Жәлил бу дәфтәрен бер камерада утырган бельгияле Андре Тимерманска Берлиндагы Моабит төрмәсендә судка жибәргәнче ярты ай элек тапшыра. Тимерманск аны саклай, әнисенә әйберләре белән Бельгиягә жибәрә, һәм ул Совет илчелегә аша дәфтәрне язучылар советына жибәрә.

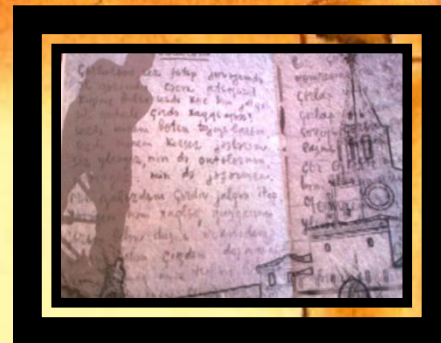
Шулай итеп, Жәлилнең 2 дәфтәргә теркәлгән 94 шигыре туган илгә кайтып житә.

Жәлилнең фашист тоткынлығында ижат иткән әсәрләре болар белән генә чикләнми, ул үзе дә бу турыда яза. Ләкин әлегә кадәр бу дәфтәрләрнең табылганы юк.

“Моабит дәфтәрләре” циклында шигырьләрне төрле тематиканы берләштерә. **Жиңү, батырлык, ачыну, борчылу, өзгәләнү, ирек, туган илгә мәхәббәт, тугрылык темаларына караган әсәрләр бар.**

Циклдагы әсәрләрнең төрле жанрларга караганны бар: хат, баллада, мөрәжәгать итеп язылган әсәрләр дә күзәтелә.

Моабит дәфтәрләрендәге шигырьләрендә төшенкелеккә бирелмәү, ныклык, батырлык темасы өстенлек итә. Аларның күбесе лирик геройның үз башыннан үткән вакыйгалар белән бәйлә.

Жәлилчеләр

Муса
Жәлил

Абдулла
Алиш

Абдулла
Баттал

Гайнан
Кормаш

Гариф
Шабай

Сәлим
Бохаров

Зиннәт
Хәсәнов

Әхмәт
Симай

Әхәт
Атнашев

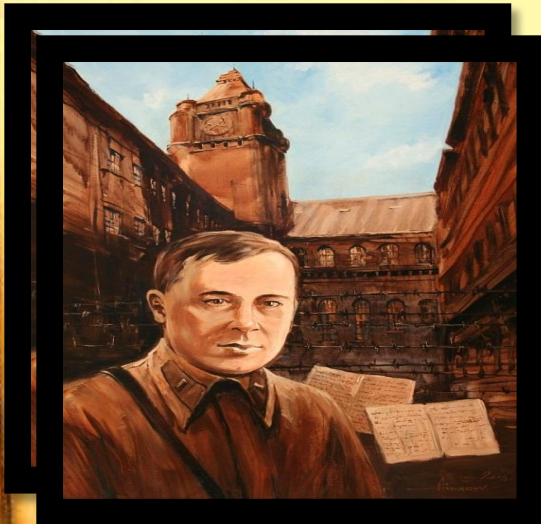

Фоат
Булатов

Фәрит
Сәйфелмөлеков

Тоткынлыкта

**1956 елның 2 февралендә немец-фашист
илбасарларга каршы сугышта искиткеч ныклык һәм
батырлык күрсәткән өчен, өлкән политрук
Муса Жәлилгә Советлар Союзы Герое
дигән исем бирелә.**

**Ә 1957 елда “Моабит дәфтәре”
шигырьләре циклы өчен ул, шагыйрьләр
арасында беренче булып, Ленин
премиясенә лаек була.**

Татарский академический театр оперы и балета
имени Мусы Джалиля

1966 елның
3 нче
ноябрдә
Казан Кремле
каршында
Муса Жәлилгә
һәйкәл ачыла

Музей Мусы Джалиля

Башкалабыз Казан шәһәренең үзәгендә
торучы – горур һәйкәле, татар халкының гына
түгел, чит ил кунакларының да яраткан урыны
булган “Муса Жәлил исемендәге Татар
академиясенең опера-балет театры”, парк-
музейлар, аның мәңге үлмәс исемен,
бөөклеген исбатлыйлар.

Проект эшендә катнашучылар:

Актаныш 1нче гомуми урта белем бирү мәктәбенен 3 а класс укучылары, класс җитәкчесе, ата –аналары, китапханәчеләр.

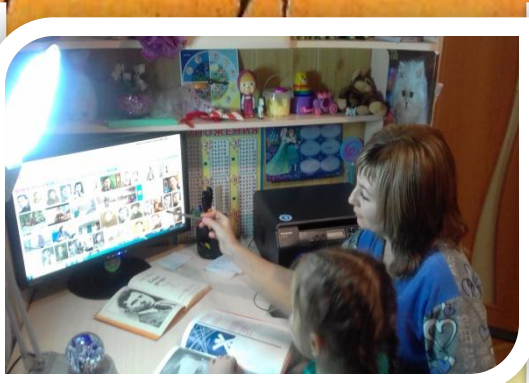
Закирова Камила

**Фахразиев
Раяз**

**Ильясова
Энже**

ЙОМГАК

Әлеге эзләнү эшендә без Муса Жәлилнең биографиясе, “Моабит дәфтәрләре” циклының тарихы белән таныштык. Нәтижә ясап әйткәндә, Муса Жәлил – күп милләтле совет әдәбиятының мактанычы һәм горурлыгы. Аның бай ижаты, тоткынлыкта күрсәткән тиндәшсез батырлыгы бер безне генә түгел, киләчәк буыннарны да таң калдырыр. Мусага хас Ватанны сөю хисе, аның олы жаны һәм кешелеклеге миллионнар өчен үрнәк булып кала. Ватанына тугрылыклы калган кеше генә энә шундый үлмәс әсәрләр ижат итә аладыр.

Үзем үлсәм, исемем,
жырым үлмәс,
Ул яңгырар илнең кырында

Муса Жәлил

Кулланылган әдәбият:

1. Кашшаф Г. Муса Жәлил. – Казан: Комбинат печати им. Камиля Якуба, - 1961. – 458 б.
2. Кашшаф Г. Муса Жәлил. Фотоальбом, - Казан: Комбинат печати им. Камиля Якуба, - 1966. – 191 б.
3. Мостафин Р.Ә. Жәлилчеләр: Очерклар, жәлилчеләр ижаты, - Казан: Татар. кит. нәшр. ,1988. – 263 б.
4. Мостафин Р.Ә. 1т.: Муса Жәлил. Шигырьләр (1921-1941), – Казан: Татар. кит. нәшр. , 2006. – 431 б.
5. Мостафин Р.Ә. Муса Жәлил турында истәлекләр, - Казан: Татар. кит. нәшр. , 2006. – 319 б.
6. Мостафин Р.Ә. Өзелгән жыр эзеннән. Документаль повестьлар, - Казан: Татар. кит. нәшр. , 1982. – 464 б.
7. Мостафин Р.Ә. Үлмәс жыр, - Казан: Татар. кит. нәшр. ,1971. - 248 б.